

taloudessa kaikki on pitänyt kehittää ja sepittää; nykyään kaiken saa rahalla eikä mielikuvitusta tarvita. Uusi sukupolvi puhuu eri kieltä: kyrpä on muuttunut siittimeksi ja palleista on tullut kivekset. Näin uusi yhteiskuntajärjestys pyrkii ottamaan haltuunsa vanhojen siskojen ruumiit. Siskojen nostalgia ei olekaan pelkkää kaipuuta menneeseen, vaan mitä suurimmissä määrin myös nykyisyyden kritiikkiä.

Hutsula on mainio johdanto queer-teoriaan, jonka sekä Witkowski-kirjailija että Michał-kertoja selvästi tuntevat. Siskot ovat oppikirjaesimerkki Judith Butlerin esittämästä näkemyksestä sukupuolen performatiivisuudesta, siitä kuinka naiseus ja miehuus tuotetaan sanoilla ja ruumiin eleillä. *Hutsulassa* sukupuoli ei riipu biologiasta, eivätkä siskot asetu vain jompaankumpaan kategoriaan. He ovat nimenomaan siltä väliltä, yhtä aikaa sekä miehiä että naisia. Siskot ovat kummajaisia, vinoja, pervoja, heidän määrittelemättömyytensä tarjoaa halukkaille mahdollisuuden pohtia sukupuoliroolien perustaa ja mielekkyyttä. Poliittisesti sitoutuneet feministinen, homo- ja lesboliike ovat karsastaneet selkeitä identiteettejä pakenevaa queeria; samalla tavoin epäluuloisesti katsovat toisiaan *Hutsulan* vanhat hintarit

ja länsityypiset oikeuksistaan taistelevat julkihomot. Kysymys jonka *Hutsula* asettaa kuuluukin: kummat heistä – tai ketkä meistä – lopulta ovat vapaita?

Mikään kuiva teoriapläjäys *Hutsula* ei kuitenkaan ole. Senkin voima on sanoissa: siskojen hersyvissä ja härskissä jutuissa, joita riittää ja jotka todella luovat kertojansa lukijan silmien eteen. Tarinat ailahtelevat traagisen ja koomisen välillä kiinnittymättä yksiselitteisesti kumpaankaan. Osansa irvailusta tavanomaisten aiheiden – uskonnon ja isänmaan – ohella saavat myös siskot itse, kertoja ja gendertutkimus (esimerkiksi Rosi Braidotti on vain yksi parfyymi Estée Lauderin, Pradan ja muiden joukossa).

Tapani Kärkkäinen on onnistunut tuomaan siskojen sukupuolella leikittelyn suomeen, josta puuttuu kielipillinen sukupuoli. Suomalaisen homohistorian ja -sanaston kirjoittaminen mukaan *Hutsulaan* on hyvä oivallus. Suomessa varsinkin anglosaksisen maailman ulkopuolelta tulevan käännöskirjallisuuden julkaiseminen on usein kääntäjien aktiivisuuden varassa. Kiitos Tapani Kärkkäisen ja Päivi Paloposken puolalaista nykykirjallisuutta on suomeksi ollut tarjolla ja *Hutsulakin* ilmestyi meillä jopa nopeammin kuin englanniksi.

Ulla Hakanen

Perhealbumissa hymyilee Isä Aurinkoinen

Viktor Jerofejev: *Hyvä Stalin*. Suom. Jukka Mallinen. Helsinki: Like, 2007, 366 s.

Viktor Jerofejevin (s. 1947) uusin teos, *Hyvä Stalin* (2007), on proosamuotoinen muistelmateos kirjailijan elämän alkuvuosilta. *Hyvän Stalinin* tarina alkaa kirjailijan lapsuuden maisemista ja päättyy 1980-luvulle, hänen

kirjailijanuransa ensitahteihin. Jerofejev kuvaa teoksessaan omaa kehitystään ”vallan pojasta” neuvostokriittiseksi kirjailijaksi ja samalla kasvamistaan lapsuutensa ihanteellisen ”neuvostoperheen” jäsenestä omaksi itsekseen. Tarina nivoutuu saumattomasti yhteen Neuvostoliiton poliittisen historian kanssa. Se on samalla kuvaus sukupolvien välisistä eroista eten-

kin suhteessa neuvostovaltaan.

Muistelmien keskeinen aihe on isän ja pojan suhde neuvostopoliittikan pyörteisessä. Jerofejevin poliittista uraa Stalinin tulkkina ja diplomaattina tehnyt isä joutui lopulta luopumaan urastaan kirjailijapojan jouduttua konfliktiin virallisten tahojen kanssa. Poika, eli kirjailija Viktor Jerofejev, oli mukana tekemässä kielletyksi katsottua *MetrOpol*-almanakkaa, joka julkaistiin lännessä omakustanteena 1979. Valtiovallan silmissä kyseenalaiset *samizdat*- ja *tamizdat*-periaatteet yhdistänyt julkaisu johti Jerofejevin kirjailijaliitosta erottamiseen ja hänen isänsä siihen asti moitteettoman poliittisen maineen tahrautumiseen.

Teoksen päähenkilö-kertojan, jonka voi ajatella olevan kirjailija Viktor Jerofejev, ääni muuttuu iän karttuessa ja aikakausien vaihtuessa Stalinin ajoista seuraavien johtajien mukaan nimetyiksi ajoiksi. Kuvattuaan ensin isänsä ja äitinsä nuoruutta kertoja siirtyy 1950-luvun Neuvostoliittoon ja lapsen näkökulmaan. Tästä näkökulmasta kerrottuna monet asiat saavat koomisen ulottuvuuden. Vai mitä sanotte isän läheisestä työoverista, Slava-sedästä, jonka kunniaksi on nimetty oma cocktail? Teoksen lopussa eletään jo Brežnevin aikaa ja pikkupojasta on kasvanut neuvostojärjestelmää kritisoiva mies. Muistelmien sävy on kautta teoksen ivallinen, (itse)ironinen, jopa satiirinen.

Hyvä Stalin on lajiltaan proosamuotoinen muistelmä tai fiktiivisellä muodolla leikittelevä omaelämäkerta. Tällainen leikittelevä kerronta on tyypillistä Jerofejeville ja hänen edustamalleen tyyliisuuntaukselle. Jerofejev alleviivaa teoksen yhteyksiä tosielämään aloittamalla kirjansa lauseella: ”Kaikki tämän kirjan henkilöhahmot ovat mielikuvituksen tuotetta, mukaan luettuna todelliset henkilöt ja itse tekijä.” Näin hän myös antaa vihjeen

fiktiivisyyden mahdollisuudesta ja jättää itselleen ainakin jonkinasteisen fiktion suoman suojan. Teos on luonteeltaan metafiktiivinen, ja Jerofejev käyttääkin paikoin fiktiivisen kerronnan keinoja. Hyvä esimerkki tästä on kertojanäkökulman vaihtuminen minämuotoisesta kolmanteen persoonaan kohdassa, jossa kuvataan kuinka kirjailijanalku alkaa pikkuhiljaa hahmottaa päämääräänsä ja lapsuus väistyy taakse. Muodostuu erittäin ”kaunokirjallinen” kuvaus, jonka päätyttyä palataan taas minämuotoiseen muisteluun. Näin kerrontaan ilmaantuu fiktiivisen sävyn lisäksi myös itseironinen vivahde.

Tarina rakentuu välähdyksistä, kohtauksista, pikku jutuista ja muistoista. Aluksi rakenne tuntuu hajanaiselta ja vaikeasti hahmotettavalta. Lukemisen edetessä lukija tottuu fragmentaariseen muotoon ja se alkaa toimia saumattomasti. Jerofejev rakentaa nerokkaasti kohtausten ja lyhyiden välähdysten avulla kuvaa perheestään, isästään ja itsestään. Arkielämän tapahtumat kietoutuvat poliittisiin tapahtumiin ja henkilöihin isän aseman vuoksi. Hienon lisän kerrontaan tuovat teoksessa esiintyvien henkilöiden vuorosananomaiset lauseet, joissa henkilö ikään kuin astuu kerronnan ulkopuolelle ja paljastaa itsestään tai suhteestaan kuvattavaan asiaan repliikillään jotain olennaista.

Teoksen keskeisimmät teemat ovat isän ja pojan suhde ja isänmurha. Näitä molempia kirjailija käsittelee kahdella tasolla, sekä henkilökohtaisella että yhteiskunnallisella. Jerofejevin oma suhde diplomaatti-isään vertautuu Venäjän kansan suhteeseen sen isä aurinkoiseen, Staliniin. Stalinista kerrotaan juttuja kuin mistä tahansa isän työkaverista, vaikkakin näissä pintasävyltään leppoisisissa jutuissa auringon säteilyä uhkaa aina tumma varjo. Isä työskentelee aivan Stalinin lähipiirissä ja on

erittäin uskollinen johtajalleen ja valtiolleen lähes loppuun asti. Isä halusi uskoa neuvostovaltaan ja Staliniin, poika ei tähän kyennyt. Vasta perheen jouduttua pojan toiminnan myötä vaikeuksiin isä sanoo ”ensimmäisen kerran elämässään konspiratiivisen lauseen, joka ei ollut suunnattu länttä, vaan *omia* vastaan” ja kieltää poikaa puhumasta aroista aiheista autonkuljettajan kuullen peläten salakuuntelua.

Paradoksaalisesti isän, todellisen neuvostoihmisen, poliittisella asemalla oli suuri osa siinä, ettei pojasta kasvanutkaan neuvostoihmistä. Jerofejev kertoo, ettei isä olisi suurin surminkaan kasvattanut hänestä toisinajattelijaa. Isä näytti kuitenkin sivistyneenä miehenä ja diplomaattina pojalle maailman, ja se riitti. Isän ja pojan eroavat näkemykset eivät kuitenkaan estäneet molemmin puolin kunnioittavaa suhdetta. Oma isä vertautuu kansakunnan isään, mutta oma isä onkin hyvä perheenpää, se hyvä tai parempi Stalin.

Entä ikiaikainen isänmurhan teema? Tapahtumat huipentuvat kirjailijanalan ja neuvostovallan konfliktiin, jonka jalkoihin isä-Jerofejev jää. Isän poliittinen ura loppuu pojan kirjallisiin kokeiluihin, joita valtiolta ei voi hyväksyä. Diplomaatti kutsutaan kotiin. Tätä kirjailija kutsuu isänmurhaksi, ainakin poliittiseksi sellaiseksi. Kuitenkin tärkeimmällä hetkellä isä seisoo poikansa takana ja kehottaa tätä olemaan allekirjoittamatta katumuskirjettä neuvostohallinnolle, koska silloin perheessä olisi hänen mukaansa yhden ruumiin sijasta kaksi. Teos

onkin myös apologia, tilitys ja kunnianosoitus isä-Jerofejeville. Kirjailija antaa kunnian omasta kirjailijaksi tulemisestaan isälleen, sillä loppujen lopuksi juuri nämä tapahtumat sysäsivät Jerofejevin täysipainoisesti kirjailijanuralle. Lunastaakseen isänsä uhrin hänen oli pakko ottaa oma kirjoittamisensa vakavasti.

Yhteiskunnallisella tasolla isänmurhaa (joka ilmeisesti on yksilötasolla välttämätön jälkeläisen itsenäistymiskehitykselle) ei Venäjällä ole vielä tapahtunut, Jerofejev tuntuu väittävän. Stalin on edelleen suurelle osalle venäläisiä hyvä Stalin. Tätä Jerofejev kritisoi ja peräänkuuluttaa menneisyyden rehellistä kohtaamista. Jerofejevin teos katsoo taaksepäin historiassa ja edistää menneiden tapahtumien käsittelyä ottamalla osaa yhteisen ”neuvostotarinan” luomiseen. Suomennos on asian-tunteva ja sujuva. Käännösteksti on hyvä silloin, kun ei lukiessaan muista lukevansa käännettyä teosta eikä ajaudu miettimään vaihtoehtoisia ilmaisuja esitetylle käännökselle. Jukka Mallinen on tehnyt hienon työn.

Hyvää Staliniä lukiessa tuntuu kuin selailisi perhealbumia, jonka kuvista löytyykin yllättäen historiallisesti merkittäviä henkilöitä. Punoutuu huima kertomus neuvostovallasta, Stalinista ja muista poliittisista merkkihenkilöistä, joka nähdään ikään kuin sisältä päin, Neuvostoliiton virallisen esiripun takaa. Se, kuinka suuri osa tästä kaikesta on fiktiota ja kuinka suuri osa perustuu todellisuuteen, jääköön sivukysymykseksi.

Kristiina Vaara